

ZIVLJENJE IN DELO BORISA ORLA

Marija Makarovič

Ko je 5. marca pred dvema letoma ravnatelj Etnografskega muzeja v Ljubljani dr. Boris Orel prvič občutil znamenja svoje hude bolezni, smo vsi njegovi sodelavci iz dneva v dan s strahom opazovali nagli razvoj te zahrbtne sovražnice. Od nas vseh je bil on edini še najbolj prepričan o svojem ozdravljenju, prepričan s tisto neutrudno silo svoje trdožive narave, ki ga je označevala kot človeka in kot znanstvenika. Toda to pot ni zmožgel premagati strašne bolezni. Poslovil se je 5. februarja 1962. leta. Vsem, ki smo ga poznali, pa bo ostal zgled neutrudnega, navdušenega in z vso ljubeznijo svoji stroki predanega človeka.

Pri orisu življenja in dela pokojnega Borisa Orla se moramo omejiti le na najvidnejša dejstva, ki jih moremo povzeti v objektivno ugotovitev: ravnatelj dr. Boris Orel je bil do sedaj eden najboljših poznavalcev slovenske etnografije. S tega vidika lahko tudi razumemo njegovo zanimanje in obdelovanje povsem različnih panog etnografije, naj je šlo za duhovno, družbeno ali materialno kulturo.

I

Dr. Boris Orel se je rodil na Brnici pri Beljaku 2. marca leta 1903 kot sin železniškega uradnika iz Kranja in matere Ambrožičeve z Ljubnega na Gorenjskem. Ljudsko šolo je obiskoval v Nomenju v Bohinju, v Šolskem domu v Gorici in v pripravljalnici prav tam. Tu je tudi opravil 1914/15. leta prvi razred gimnazije, 2. in 3. razred je obiskoval v Kranju, druge razrede pa je dokončal na II. gimnaziji v Ljubljani in tam maturiral 1922. leta. V naslednjem šolskem letu je opravil abiturientski tečaj na trgovski akademiji, nato je bil do leta 1927 uradnik Ljubljanske kreditne banke, od 1928 pa blagajnik Jugoslovanske banke, podružnice v Ljubljani, pozneje preimenovane v Hrvatsko deželno banko. Istočasno se je vpisal tudi na univerzo, v upanju, kot sam piše, da bo ob izboljšanju življenjskih razmer opustil službo ter se popolnoma posvetil univerzitetnemu študiju. Toda ta želja se mu ni uresničila. Le nekaj časa se je mogel posvetiti študiju literarne zgodovine, kjer je poslušal predvsem Izidorja Cankarja. Svoje nedokončane študije pa je vse življenje občutil kot neporavnan dolg predvsem pred samim seboj. Dosleden, kot je bil, ni čudno, da je v svojem petinpetdesetem letu, ko je opravil diplomske izpite iz etnologije pod A in umetnostne zgodovine

pod B, ustregel tudi formalnim pogojem. Še več. Že naslednje leto je promoviral za doktorja znanosti na osnovi disertacije »Bloške smuči in vprašanje njih nastanka in razvoja«.

V času okupacije je takoj po ustanovitvi Osvobodilne fronte v terenskem odboru banke opravljaj funkcijo vojaškega referenta, pozneje pa sekretarja in blagajnika. V aprilu 1944. leta je bil aretiran, bil mesec dni v policijskih zaporih, nato pa odpeljan v Dachau in je tam prebil trinajst mesecev.

Po osvoboditvi in vrnitvi iz internacije je bil nekaj mesecev sekretar začasne uprave Hrvatske deželne banke, član začasne uprave Splošnega jugoslovanskega bančnega društva, nato likvidator Hrvatske deželne banke. Politično je deloval na terenu Trnovo—Center, pa tudi pri raznih kulturnih prireditvah.

Septembra 1945. leta je bil dr. Boris Orel imenovan za ravnatelja Etnografskega muzeja v Ljubljani. Vzoren ravnatelj mu je bil nato sedemnajst let. Prav imenovanje za ravnatelja je pomembno za njegov strokovni razvoj in njegovo področno preusmeritev.

Vsaj v glavnih potezah pa moramo prikazati tudi Orlovo predmuzejsko delovanje, saj je bistvenega pomena za njegovo kasnejšo znanstveno usmeritev.

II

Že kot gimnazijec je bil član lutkovnega gledališča akademskega slikarja Milana Klemenčiča v Mestnem domu. Za sodelovanje je pridobil tudi pesnika Mirana Jarca; s tem se je seznanil v abiturientskem tečaju in si ostal z njim prijatelj do konca. Leta 1930 je z Mladenom Širolo iz Zagreba ustanovil Jugoslovansko lutkarsko zvezo in bil njen prvi tajnik. Že takrat je zastavil pero in napisal v dnevnikih in revijah več poročil in poljudnih člankov o lutkovnem gledališču. Razprava »Lutkovno gledališče in Jugoslavija« je bila ob mednarodnem kongresu lutkarjev v Liègu objavljena tudi v francoščini in v nemški reviji *Puppenspieler*. Orlovo ime je zapisano med ustanovitelji te revije in člani uredniškega odbora.

V teh in naslednjih letih je napisal vrsto člankov, s katerimi zahaja na področje slovstva, literarne kritike in celo filma. V tem predetnološkem obdobju imajo Orlovi poljudno literarno filozofski eseji take značilne naslove: »O blodnjah mračnih sanjačev, Hölderlin v starem stolpu in še kaj,« kjer je spretno nanizal, kot sam piše, »par utrغانih stavkov iz načrta študijske razprave Človek in ideja«.

V članku »Denar« na primer je mogoče opaziti Orlov čut in prizadevanje po etnološkem razlaganju zastavljenih problemov, kot to izraža naslednji odstavek: »Zamotane mreže gospodarskega življenja primitivni narod še prav nič ne pokazuje. On gre in dobrino neposredno konsumira: ujame ribo in jo poje. Najvažnejša početna črta civilizacije človeštva je iznajdba ognja. Ogenj uresničuje kovanje zlata in srebra. Vsa trgovina pa je bila prvotno menjalna trgovina, in iz najpriljubljenejšega

menjalnega blaga se je izobličil denar. Za denar so uporabljali (še danes) narodi kože, živino, sol, školjke ...»

V vseh teh spisih se kaže močno razgibana pokojnikova narava, ki skuša ob filozofskih razglabljanjih, polnih duhovitih misli, zapisati močno doživete obravnavane probleme. V njih se nam je razodel dr. Boris Orel, morda šele zdaj po smrti, kot filozofsko usmerjen, bister mladenič, ki je jasno oblikoval misli, »gnan od večnega iskanja resnice o večni nerazrešljivosti človeške narave«. Značilna za to obdobje so premišljavanja, zapisana v takšni ali podobni obliki na več mestih, kot na primer v članku Lutke: »Večno živ človek, čigar življenje je faustovska borba za resnico in spoznanje in ki se upehan vrača tekač v areno svoje žalosti, obupa in težkih dvomov...« »doživljaš njihova življenja kot točo, vihar ali strelo. Ali kot roman in zamolklo pesem, da si ves pijan in vrtoglav od nje in večne nerazrešljivosti človeške narave.«

Če še nadalje prebiramo Orlovo razvneto in prizadeto pisanje v istem letniku Ilustracije, se nam zdi razumljivo, da je zapisal v članku »Ahasverstvo narodov, slovenski selilec, Božidar Jakac v Ameriki« naslednje misli, ko je skušal razložiti problem slovenskega izseljevanja v Ameriko: »Eden glavnih činiteljev preseljevanja je v narodu samem, je blodni duh Ahasver. Preseljevanje, romanje, potovanje v mnogovrstnih oblikah je najboljša odtaknica in najčudodelnejši razplet za razna kročenja, krize in napetosti, ki so večno v človeku in narodu. V vseh dobah obstoja pri vseh narodih romarski, izseljeniški tip, ki krije v sebi vse tiste mistične sile, ves tisti nastroj in usodno napetost, ki se sprosti v strastno željo po menjavi zemlje in ljudi...« Prav v istem članku se je bežno dotaknil etnopsihologije slovenskega kmeta, o kateri se je, tudi pri kasnejših srečanjih s kmečkim ljudstvom, vedno rad pogovarjal: »Gorenjec: močno je privezan na zemljo in svojo domačijo. Amerika vrši pri njem relativno najmanj svoj žalostni odvajalni posel. Dolenjec: Amerika! Dolenjski človek je sončen, žalosten, močno čustven, neuravnovešen, blodni, čudaški. Na Dolenjskem je doma »deseti brat«. Na Dolenjskem je doma čudaštvo Krjavlja in romantika iz Tavčarjeve povesti »Otok in struga«. Belokranjec: Amerika, Amerika. On razžareva močno pravljico, on razpreja že mistično gledanje življenja. V njem zapojeta »Bog in človek« s tisto široko, ravninsko brezmejnostjo, ki jo odkrivajo le še besede ruskega človeka. O pojočih sirenah velemest govori s prav takim žarom kot o soncu, luni, in skromni idili svoje domačije. Belokranjec je že tip sanjača in »modreca«, ki mu je tuja in daljna, trda in jeklena ter vsakih sanj in prividov sproščena beseda Gorenjca...«

Ponovno se je vračal k opazovanju človeških značajev in njihovi reakciji na nekatere pojave v spisu *Knjiga*, kjer je nadvse zanimivo ocenil odnos Gorenjca, delavca, inženirja, trgovca, industrijalca, bančnega upravnega svetnika in športnika do knjige, ter se je ponovno izkazal za dobrega opazovalca ljudi in ocenjevalca značajev.

Še ob člankih, kot je na primer »Pustolovca Don Juan in Casanova na raztezalnici«, se je vedno čutil dolžnega opozoriti na nekatere pojave

iz slovenskega ljudskega življenja: »In da ne pozabim rokovnjače, ki s svojim ubežništvom v gozdove in s svojimi postavami rastejo v tako slovensko posebnost, da zaslužijo širše in globlje obravnave. Črnošolec, divji lovec, deseti brat, rokovnjač, fantastična, dinamična življenja, ki so vesoljna, pa so se na izrazito svojstven in svojevrsten način utelasila v našem narodu...«

Ob vsem tem raznovrstnem zanimanju lahko opazimo, da se je Boris Orel začel nagibati v etnološko smer. Sam piše, »da je že v času dela pri lutkarstvu začel vsestransko študirati pravljico«. Tako lahko ugotovimo njegovo globlje, morda še nehoteno seznanjanje z mitologijo, legendami, verstvi in s šegami. Iz mladostnega, v vse smeri usmerjenega človeka tako spontano prehaja v stroko, ki ji je ostal zvest do konca življenja, dasiravno je večkrat, ves preobremenjen z delom, izjavljal, da bo nekoč še pisal o lutkah, športu, skratka o stvareh, ki so ga vznemirjale v mladosti.

Med svoja premišljanja v naslednjih člankih vedno bolj vpleta citate iz tuje etnološke, posebno mitološke literature, katere dober poznavalec je bil že v tem času. Leta 1931 se pojavijo v Ilustraciji in v Dom in svetu sestavki, napisani z vidnimi etnološkimi prizadevanji, v katerih seveda po načinu tedanje dobe odseva romantično-idealistični odnos do obravnavanih problemov, kot na primer v spisu: O sneženem možu, ki ne more v mitos; Usoda maske; Iz demonskih svetišč v pustolovsko zaplotje; Bohinjski čudež; Maščevanje velikega Pana; Pierrot in Kolombina v Halozah itd. Prav v zadnjem članku ponovno spoznamo njegov smisel za preučevanje ljudstva, ko ponovno opisuje svoja doživetja ob srečanju s štajerskimi ljudmi: »Na večer sem bil povabljen na likof ali na slavje ob končani trgatvi k odlični ptujski gospe. Berači, ki so čez dan brali grozdje in nosili brente, niso kar nič trudni. Plešejo. Njihov ples pa je čudno vrtenje okoli osi. Vrtenje brez forme, brez likov. Še bolj čudna pa je druga plat njihovega razveseljevanja. Ženske imajo veselje, da se preoblačijo v moško obleko, in moški, da skačejo v ženska krila.« Kolikokrat je že kot muzejski ravnatelj v času terenskih raziskovanj v medsebojnih pogovorih s sodelavci bistro komentiral takšne in podobne navade kmečkega ljudstva, ko se je ves razžarel ob liku kakega kmečkega Krjavlja, vaškega Titira in Amarile!

Zapišimo, da se v tem času izoblikuje Orlov kritični odnos do stvari, ki jih študira in opazuje, oblikuje se kar najresnejši in najpoštenjši odnos do vsake stvari, ki se je loti. Navedemo naj le kratek citat iz eseja Trudni oficir in demonični diletant Franjo Maselj-Podlimbarski: »Črni graben je ponižna slovenska dolina, široka za veletok, ki pa so jo otesnili in počrnili šele rokovnjači. Rokovnjači so temna, še malo osvetljena podoba slovenskega upornišva, ena od mnogih krajnosti gorenjske trdobe in trmoglavosti... Težijo na Balkan k Hajdukom, ker njihovo bojišče je tisti kos naše zemlje, ki leži približno tam, kjer gorenjstvo prehaja v dolenjstvo, kjer se ne izostri ne živ tip Gorenjca in ne Dolenjca... Prvič in nezavedno je pisatelj v tej povesti (Potresna povest)

udaril po enem izmed osnovnih gibal romantičnega romana — po mitosu, ki je daljna iztočnica za »praznoverje« in vero v vraže, v čemer je le prenapeti racionalist in nerodni prosvetitelj mogel videti grozečo nevarnost... Podlimbarskemu vzbuja spoštovanje tujina z vsem nacionalno-orientalnim patosom in etnografijo: narodna pesem, gusle, hajduki, narodne noše itd., in še več, ta folkloru mu postaja skoraj edini vidni in otipljivi izraz slovstva... Romana (Gospodin Franjo), ki se ga drži še starinska skorja tehnike pravljic. In to bi bil moral biti Fran Maselj-Podlimbarski, namreč: pisatelj pravljic in bajk. Zato je vsa njegova pisateljska tvornost, ki jo je izpričal v številnih avtobiografičnih povestih, zadeva njegovega fantomstva, prečudna zadeva diletanta v njem, ki je hotel oblikovati epično, a ni prišel preko pravljjičnega koncepta...«

Prvi članek z močnimi etnološkimi potezami pa je esej o Levstikovem Martinu Krpanu, kjer avtor razpravlja o ljudskem junaku z dokaj obširnimi znanjem, ki si ga je pridobil pri študiju pravljice in pripovedke: »Levstikova junaška pripovedka o notranjskem velikanu Martinu Krpanu menda nima slične vrstnice v indoevropski mitologiji in šele po raznovrstnih variantah (Krpan-kraljevič, Brdavs-zmaj itd.) se utegnemo približati njenemu mitičnemu izvoru, ki pa nas zaradi značaja splošnega vzorca nikakor ne zadovolji. Razlika med junaško-pripovedniškim značajem Martina Krpana in srbskega kraljeviča Marka ali slovenskega kralja Matjaža je pač ta, da pripovedka o Martinu Krpanu predstavlja nedozorelo narodno pesem, medtem ko je cikel pesmi o kraljeviču Marku in kralju Matjažu nesporno epsko čistejši in skladnejši, ker se je neko resnično dogajanje prevesilo v narodno pesem, v mitos. Problematičnost pripovedke o Martinu Krpanu ne obstoji samo v tem, da ima za svoje ozadje še preživeto anekdoto, ki ne more postati bajna, ampak v verjetni in še prav nič osvetljeni domnevi, da je ta resnična anekdota o slovenskem tihotapcu prerasla neki davni mitos, ki je bil v razpadu in je imel za seboj že veliko število razvojnih stopenj. In zaradi tega dejstva je nujno sledilo, da se je pripovedka nagnila v srednjeveški turnirski prostor dveh velikanov in v pravljjično grotesknost, ki ji je satirična narava Levstikova dala plastičnejši in sočnejši izraz.«

III

Odločilno za pravilno usmerjanje Orlovega strokovnega zanimanja je bilo nedvomno tudi njegovo prijateljstvo z Rajkom Ložarjem in s pokojnim Francetom Maroltom. V medsebojnih pogovorih in na številnih skupnih potovanjih po slovenski zemlji so se Orlu zastavljala vedno nova etnološka vprašanja. Sam je omenjal, da ga je znanstvo s Francetom Maroltom pripeljalo ne le med Zilijane, o katerih je kratko pisal, marveč tudi k spoznanju »o važnosti znanstveno urejenega dela, o važnosti metode narodopisnega raziskovanja«.

Po vseh teh spoznanjih in prizadevanjih je razumljivo, da izide že 1933 v zborniku Krog prva Orlova etnološka razprava: Na robu slovenske legende. Tu na svoj način obravnava kulturnozgodovinsko ozadje naših božjih poti, h katerim se bo povrnil še v Maleševi reviji »Umetnost«, kjer bo pisal o virih njihove ljudske umetnosti. V Sodobnost prispeva že naslednje leto »Pravljica v stiski«, za koncertni spored APZ pa napiše 1935 članek »O mitosu in kultih«. Za Maroltove Slovenske narodoslovne študije je 1936. leta napisal »Mitos o mostu«, ki ga je kasneje poglobil in poljudno predočil v Vodnikovi pratiki pod naslovom Al pejte, pejte trikrat skuz. Mitos o mostu je napisan z dokaj obsežnim primerjalnim gradivom pri slovanskih in drugih narodih ter pojasnjuje pomen mostu v ljudskih mitičnih predstavah, omenja poglavitna tolmačenja te igre in končno osvetljuje belokranjski prizor, ki ga do tistih časov ni še nihče razložil. Ob tej in v naslednjih dveh razpravah »Od kruha do malega kruhka« ter »Čarodejni obred in mit nakolenčiča ter bosmana v slovenskih ženitovanjskih običajih«, ki sta bili objavljeni v Etnologu, se nam predstavlja Orel kot etnolog z izdelano mitološko-historično metodo. Ob prebiranju prve ali druge razprave se zdi škoda, da Orel ni tudi pozneje nadaljeval pisanja v tej smeri. Saj je prav v članku »Čarodejni obred in mit nakolenčiča« dokazal, da ima solidno primerjalno metodo, da zavidljivo pozna literaturo in da si je osvojil (takrat prvič pri nas uporabljeno) kartografsko metodo. Prav v tej razpravi je Orel razvil vse sile svojega znanstvenega duha in bo ostala z nekaterimi drugimi njegovimi klasičnimi primeri nadrobnega in solidnega opisovanja zgled kasnejšim rodovom.

V tem svojem predmuzejskem obdobju je Boris Orel daroval slovenski etnografski znanosti prvi sistematični pregled slovenskih ljudskih letnih, življenjskih in delovnih običajev. Čeprav je prvi del običajev izšel že 1944, drugi pa 1952, torej takrat, ko je bil avtor že sedem let ravnatelj Etnografskega muzeja v Ljubljani, lahko tako v prvem kot v drugem delu sledimo isti sistem in podajanja ljudskih običajev, velikansko zbirko gradiva iz virov in literature ter raznih terenskih zapisov. To je do danes še vedno temeljito delo s področja etnografije, po katerem posegajo dan na dan strokovnjaki in nestrokovnjaki. Dosleden, kot je bil, je sam večkrat pokritiziral prav to delo, češ da ni povsem natančno navajal literature in da zaradi tehničnih ovir (vojna) ni mogel osvetliti izvira in pomena ljudskih običajev. Toda na to odgovarjamo: »Narodopisje Slovencev je še danes edino sintetično delo s področja naših običajev, delo, ki bi moralo v najkrajšem času doživeti ponatis ali ponovno obdelavo, da ne bomo zaostajali za drugimi narodi.

IV

Etnološke razprave v Etnologu in pregled ljudskih običajev v Narodopisju Slovencev nam predstavljajo dr. Borisa Orla še vedno kot vnetega raziskovalca ljudske duhovne in družbene kulture, na osnovi

znanja, ki si ga je pridobil v prejšnjih letih in ki je nujno vodilo v preučevanje folklore; temu je ostal zvest do imenovanja za ravnatelja Etnografskega muzeja v Ljubljani. Zaposlitev v muzeju je bistveno spremenila tudi Orlovo strokovno zanimanje. Sam je večkrat omenil, da ga je vsebina muzejskega dela prisilila, da se je preusmeril iz folklorista, kar je po srcu bil, v preučevalca ljudske snovne kulture. Prav ta preusmeritev pa je nadvse značilna za Orlovo predanost stroki in muzeju. Sam je večkrat poudarjal, da se je težko ločil od problemov, ki jih je študiral in o katerih je pisal v prejšnjih letih, in da se je preusmeril le zaradi nujnosti muzejskega dela in nalog, ki si jih je zastavil ob vstopu v muzej.

Kako vneto se je spoprijel skoraj z vsemi problemi, z vsemi panogami ljudske snovne kulture, lahko vidimo skorajda v vsakem letniku Slovenskega etnografa, ki je prav po zaslugi urednika Borisa Orla prišel na svetlo že 1948. leta in je od takrat redno izhajal vsako leto do njegove smrti. Sebe in sodelavce je usmerjal v raziskovanje materialne kulture. Že v prvem članku, v uvodu k I. letniku SE »V novo razdobje« poudarja, »da mora delo na terenu posebej prav vse oblike ljudske kulture, zlasti pa je treba posvetiti posebno pozornost tistim kulturam, ki so bile doslej najbolj zanemarjene, ki pa so izredno pomembne za razvoj ljudskega življenja. Tu mislimo predvsem na ljudsko materialno kulturo in njene različne oblike, kakor so lov, poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, vrtinarstvo, obrt, trgovina, skratka na pogoje materialnega življenja, ki določajo 'fiziognomijo' družbe, njene ideje, njene nazore«. Že v tem uvodniku je tudi prvič določno opozoril na silno pomembno terensko raziskovanje slovenskega ozemlja s sistematično organiziranimi kolektivnimi in individualnimi raziskovanji. Z osemnajstimi rednimi ekipami, ki jih je vodil v razna slovenska območja, je to svojo zamisel teoretično in praktično najbolj izvedel.

Kot urednik in idejni pobudnik revije Slovenski etnograf si je prizadeval, da so se po vrsti obravnavale najbolj zanemarjene panoge ljudske snovne kulture. Zato je značilno, da je skoraj vsakemu letniku napisal tudi »idejni« uvodnik, v katerem je povedal, kaj je bilo storjeno doslej v tisti smeri in kaj je treba še storiti. S tem je hkrati tudi opozoril na glavno tematiko letnika.

Tako je napisal za II. letnik SE članek »Slovenska ljudska noša«, v katerem poudarja, da je bila v preteklosti noši posvečena še dokaj velika pozornost, vendar je ostalo mnogo poglavij še popolnoma neraziskanih, nekatera dela s področja noše pa bi bilo potrebno še pregledati in dopolniti. Iz nadaljnje vsebine Orlovega članka je potrebno povzeti, da je prvi opozoril, kako potrebno je raziskovanje slovenske ljudske delovne noše in noše, ki se nosi ob posameznih obredih in običajih. Istočasno je še opozoril na vrednost slikovnega in arhivalnega gradiva. Njegovi najožji sodelavci smo lahko nenehno ugotavljali, da je bil Orel zelo dober poznavalec ljudske noše polpretekle dobe in da je

znal pravilno ocenjevati njen propad v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja. Žal je veliko tega znanja leglo z njim v grob.

Še v istem letniku Slovenskega etnografa je opozoril na »Novo gradivo o slovenski ljudski noši iz prve polovice devetnajstega stoletja«. Akti s podatki o noši iz leta 1858, ki jih hrani osrednji Državni arhiv Slovenije, so po njegovem mnenju »za slovensko etnografijo in folkloro pravo odkritje«. Zato je Orel tudi oskrbel vse izpiske o noši in druge etnografske podatke iz tega arhiva. Žal pa ni mogel uresničiti izdaje tega gradiva v posebni publikaciji, ki jo je že napovedal. Lahko zapišemo, da je prav njegova delovna preobremenitev zadržala izdajo tega pomembnega gradiva, in bilo bi prav, da bi se gradivo objavilo iz Orlove zapuščine.

K noši se je povrnil v spominskem zborniku Etnografskega muzeja v Beogradu 1955. leta. Tam ugotavlja slovensko ljudsko nošo v akvarelih Nikole Arsenovića. Da je tudi ta članek zelo pomemben, ker nam predstavlja redke barvne akvarele iz začetka prejšnjega stoletja in opozarja na nekatere razlike v noši, ni treba posebej poudarjati.

Na področje noše, kot pravi Orel sam, pa sodi tudi raziskovanje slovenskih ljudskih smučí na Bloški planoti in v Vidovskih hribih. Edino Orlovemu znanstvenemu prizadevanju gre hvala, da je pravilno osvetljeno in raziskano prastaro smučanje na Slovenskem. O tej čudni hoji, kot jo imenuje Valvasor, je doslej najtemeljitejše delo o smučanju prav Orlova disertacija, katere izdaja bo velika pridobitev ne samo za strokovnjake, temveč tudi za smučarje in športnike, ki jim je pri srcu pravilna podoba o dobrinah naših dedov.

V vsem nadaljnjem uredniškem delu pri SE in tudi v Orlovem osebnem odnosu do stroke opažamo, da se je trudil s sodelavci raziskati zanemarjene panoge slovanske snovne kulture. V članku »Domača delavnost in obrt v etnografiji« je dovolj jasno poudaril: »Etnografji ne posvečajo domači delavnosti in domači obrti takšne pozornosti, kakršno ti dve etnografski panogi zaslužita po svojem pomenu. V slovenski etnografiji smo se z domačo obrtjo in delavnostjo zelo malo ukvarjali. Obedve gospodarski dejavnosti sodita torej med najbolj zanemarjene panoge ljudske snovne kulture v naši etnografiji. Z domačo delavnostjo smo seveda mnogo na slabšem kakor z domačo obrtjo, o kateri imamo vsaj nekaj gradiva iz preteklosti...« To so očitna dejstva, na katera je lahko opozoril le človek, ki je poznal vsa področja snovne kulture. Zato je razumljivo, da je z nakazanih vidikov še v istem letniku SE prispeval članka o skoraj neznanih panogah domače obrti »Piparstvo na Gorjušah in v Bohinju« ter »O izdelovanju živinskih zvoncev v okolici Gorij pri Bledu«.

Znano pa je, da je ravnatelj Orel vrsto let zbiral gradivo predvsem o ljubenskem lončarstvu, nadvse vneto zapisoval in dokumentiral pletenje najrazličnejših posod iz slame in viter ter se zanimal za izdelovanje različnega orodja, po delovnem programu, kot ga je nakazal že v uvodu o obrti.

Nič čudnega ni, da je dr. Boris Orel ob teh delovnih in raziskovalnih naporih že naslednji letnik SE posvetil raziskovanju poljedelskega orodja. V uvodniku »Poljedelsko orodje v slovenski etnografiji« ugotavlja, da je bilo razno poljedelsko orodje doslej deležno zelo malo pozornosti. Z razpravo »Ralu na Slovenskem« je sam pretrgal tradicijo preteklosti. V prispevku skuša, kot pravi sam, pojasniti o simetričnem ornem orodju z določenih območij slovenskega ozemlja vse, kar moreta o njem dandanes še povedati avtopsija in ustno izročilo. Lahko rečemo, da je to delo klasičen zgled Orlu lastne natančnosti in sistematičnosti pri obdelovanju določenega predmeta; to še ponovno potrjuje nadaljnji prispevek o »Ralu na Slovenskem« v XIV. letniku SE.

Za XII. letnik SE je zaradi delovne preobremenjenosti napisal le uvodnik »Kmečko pohištvo v slovenski etnografiji«. Vsakdo, ki le nekoliko pozna dosedanjo literaturo o tej temi, če izvzamemo Sičevo gradivo, lahko prizna, da je spet Orlova zasluga, da smo dobili prve razprave s tega področja.

V XIII. letniku SE je dr. Boris Orel objavil razpravo Boj za hlače. Ob tem članku se zdi, da si je prvič v svoji sedemnajstletni muzejski praksi dovolil skok v ljubljeno folkloristično snov. Z isto preciznostjo, kot smo jo opazili v delih o snovni kulturi, je določil mesto motiva s panjske končnice in njegov izvor ter razvoj v slikarstvu panjskih končnic.

Čeprav vemo, da so Orla mikale še druge snovi z motiviko panjskih končnic, ponovna in razširjena izdaja slovenskih ljudskih običajev, z znanstveno razlago in da ga je znova in znova pritegoval mit sv. Stefana, se je Orel, kot smo omenili, že v naslednjem letniku SE povrnil k preučevanju snovne kulture in prispeval nova spoznanja o ralu na Slovenskem.

Ob tako raznovrstnem zanimanju se je ravnatelj Orel lotil tudi obravnavanja varstva naših etnografskih spomenikov ne le kot referent za etnografijo pri Zavodu za varstvo spomenikov, tudi kot ravnatelj EM in slovenski etnolog. Da so bila njegova prizadevanja nadvse resna, priča članek »Problematika varstva etnografskih spomenikov v Sloveniji« v VI. in VII. letniku SE. Tu je tako rekoč prvič opredelil pojme varstva premičnih in nepremičnih etnografskih spomenikov in opozoril na subjektivne ter objektivne težave pri njihovem varovanju. Prav je, da tudi na tem mestu poudarimo, da se je ravno dr. Boris Orel prvi začel resno zavzemati za postavitev slovenskega muzeja na prostem, za skansen, in da je o tem razpravljal tudi v časnikih.

V vsem tem obdobju je dr. Orel objavljajl še številne poljudne članke v raznih dnevnikih, tednikih, mesečnikih in koledarjih. Z veliko večjo vnemo kot katerikoli muzejski ravnatelj je pisal o delu in problematiki etnografskega muzeja, o varstvu spomenikov, o ljudskih plesih in nošah na Primorskem in Koroškem, o raznih običajih itd. Pogosto se je v svojih člankih dotikal nujnih dnevnih vprašanj, v katerih je razpravljajl o sodobni umetno-obrtni tvornosti in njenem odnosu do naše folklore, ali o skansenu na Bledu v korist turizma na Gorenjskem ipd.

V

Ob vsem tem nenehnem strokovnem in znanstvenem delovanju, kot smo ga spoznali iz bežnega pregleda Orlovih spisov, je bil dr. Boris Orel »ravnatelj Etnografskega muzeja v Ljubljani z dušo in telesom«. O odgovornosti, ki se je je zavedel že takoj ob vstopu v muzej, najbolje priča članek »Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge«, iz katerega vidimo, da je sam pregledal vse dotedanje muzejske zbirke po obstoječih inventarnih knjigah, to je pettisoč sedemsto štirinajst predmetov, ki so bili zaradi vojnega deponiranja neurejeni in založeni kjerkoli. S tem pregledom je tudi ugotovil marsikatero pomanjkljivost glede inventariziranja, shranjevanja in sistematičnega izpopolnjevanja zbirk. V času sedemnajstletnega ravnateljstva je skušal pri sodelavcih vedno doseči čim popolnejšo in nadrobnejšo inventarizacijo predmetov z vsemi ustreznimi podatki. Celo sam je kljub velikim zaposlenostim redno pregledoval inventarne knjige in opozarjal na morebitne pomanjkljivosti.

Orlova zasluga je, da je začel načrtno zbirati predmete iz doslej zanemarjenih panog snovne kulture (gospodarstvo, poljedelstvo itd.) in da je nabiranje predmetov usmerjal na tista območja, s katerih do njegovega prihoda ni imel skorajda muzej nobenih predmetov (Primorska, Stajerska, Prekmurje).

Za primerjavo naj navedemo le nekaj števil. Ob Orlovem prihodu v muzej je bilo tam pettisoč sedemsto štirinajst predmetov, za časa njegovega delovanja je to število naraslo na štirinajst tisoč. V mnogo večjem razmerju se je povečala muzejska fototeka in zbirka raznega ilustrativnega gradiva ter terenskih zapiskov. Samo ravnatelj Orel je posnel na svojih terenskih ali individualnih terenskih raziskovanjih nad pettisoč dvesto fotografij in zbral čez sto zvezkov gradiva.

In spet moramo poudariti, da je prav Orlova zasluga, da je bila 1947 na novo urejena, kolikor se je to pač dalo v utesnjenih prostorih, muzejska stalna razstava in evidenca nad preostalimi predmeti in da so bili ti predmeti tematsko razporejeni po depojih.

Mimo tega je ravnatelj Orel nenehno skrbel, da je bilo posvečeno dovolj skrbi tudi varstvu vseh muzejskih predmetov. Čeprav ni bila to njegova dolžnost, se je sam zanimal za stanje deponiranih predmetov in jih pregledoval s kustosi in preparatorji.

V okviru muzejskega delovanja je imel ravnatelj Orel tudi pionirsko vlogo pri sistematičnih kolektivnih raziskovanjih slovenskega ozemlja z rednimi letnimi ekipami. V raziskovanje je razen muzejskih delavcev pritegnil tudi sodelavce z Akademije znanosti, univerze ter iz drugih muzejev in ustanov. Sistema Orlovega terenskega raziskovanja so se oprijeli po njegovih navodilih še etnografski oddelki pokrajinskih muzejev. Navedemo naj le pregled delovnih območij, ki so bila raziskana pod vodstvom ravnatelja Orla v osemnajstih ekipah: Senturje—Skocjan, Smarje, Dekani, Merežige, Sentvid pri Stični, Mokronog, Ko-

barid, Trenta—Soča—Bovec, Šentjernej, Goriška Brda, Cerkljansko, Kostanjevica, Brkini, Žužemberk, Vipava, Velike Lašče—Rašica, Črni vrh—Vojsko, Sentrupert. V omenjenih območjih so bile obdelane vse panoge materialne in socialne ter deloma duhovne kulture.

Preveč bi bilo naštevati pregledane vasi, fotografije, zapiske, prostoročne in tehnične risbe ob darovanih in kupljenih predmetih, ki so jih prinesle ekipe s seboj.

Ob ekipnih raziskovanjih pa je dr. Orel na posameznih območjih skrbel tudi za popularizacijo raziskovalnega dela s tem, da je prebivalce s svojimi predavanji seznanjal z namenom raziskovanja in s slovensko ljudsko kulturo sploh. V prvih ekipah je s sodelavci celo priredil razstavo nabranega gradiva.

Ves ta čas raziskovalnega dela je razpravljajal o izdaji terenskega gradiva, ki pa se zaradi številnih objektivnih in subjektivnih razlogov ni uresničila. Ob tem naj pripomnimo, da je bil Orel edino glede prepisovanja terenskih zapisov nekoliko preveč popustljiv do samega sebe in do sodelavcev, ker so ostali v glavnem še vsi neprepisani.

Mimo tega je ravnatelj Orel opravil še veliko lastnih terenskih raziskovanj, kjer je zbiral podatke o poljedelskem orodju (Gorenjska, Koroška, Štajerska), se zanimal za nekatere panoge domače obrti in hišne delavnosti na Gorenjskem, ugotavljal spomenike ljudske arhitekture po vsej Sloveniji itd. Hkrati je tudi muzejske sodelavce usmerjal v številna individualna raziskovanja posameznih panog snovne kulture in jim dajal strokovne nasvete.

V času svojega ravnateljavanja si je nenehno prizadeval izboljšati muzejsko stanovanjsko problematiko, nanjo je opozarjal v strokovnih glasilih in v dnevnem tisku. Za rešitev nujne muzejske razstave in depojske problematike si je prizadeval prav tako vneto, kot da bi šlo za njegovo lastno.

VI

Ime Borisa Orla bo ostalo za vedno zapisano tudi v analih društvenega in kongresnega življenja. Bil je že pred drugo svetovno vojno med tistimi, ki so mislili na organizacijo etnološkega dela in je o tem razpravljajal s sodelavci že 1939. leta. Po osvoboditvi je kot muzejski ravnatelj še resneje deloval pri raznih društvih. Po njegovi zaslugi je začela delovati pri Društvu muzealcev slovenska podružnica etnografske sekcije, katere predsednik je bil. Na posvetovanjih te sekcije je z vso prizadevnostjo usmerjal predvsem notranje muzejsko delo, obravnaval pravilno inventarizacijo in urejevanje fototeke ter spremljal delo etnografskih oddelkov v drugih muzejih, katerim je dajal vso strokovno in moralno pomoč.

Boris Orel je bil zastopnik Jugoslavije v Mednarodnem muzejskem svetu. Dasiravno se je vedno branil funkcij v drugih društvih, je bil izvoljen v pripravljalni odbor za ustanovitev Etnološkega društva Jugoslavije, v katerega glavnem odboru je bil član in v zadnji poslovni dobi

tudi podpredsednik. Junija 1961. leta je bil izvoljen v uredniški odbor revije *Etnološki pregled*, in ko je bila osnovana podružnica EDJ za Slovenijo, je bil Boris Orel izvoljen za njenega predsednika. Mimo tega je opravljal posle sourednika pri reviji *Muzeji za Slovenijo*.

Orlovo ime zasledimo tudi med udeleženci na strokovnih kongresih doma in v tujini. Tako se je 1955 udeležil kongresa v Arnheimu na Nizozemskem in naslednjega leta predaval o stanju raziskovanja poljedelskega orodja na Slovenskem na kongresu zgodovinarjev v Celovcu. Leta 1957 se je udeležil posvetovanja o muzeju na prostem v Stockholmu; tam je predaval v francoščini o muzejih na prostem in živahno diskutiral. Na posvetovanju jugoslovanskih etnologov v Osijeku 1958. leta je bil v njegovi odsotnosti prebran referat o etnološkem raziskovanju na terenu. Ko se je udeležil kongresa v Titovem Velesu, smo sodelavci že lahko opazovali znamenje hude bolezni, on pa je še z vso vnemo razpravljao o najrazličnejših problemih... razpravljao in premišljal o muzeju in njegovih problemih do poslednjih težkih dni, ko smo ga obiskovali vsega zmučenega ob bolniški postelji.

Dr. Boris Orel je bil eden najboljših poznavalcev slovenske ljudske kulture. V svojem bistvu je bil folklorist, pa se je glede na svoj položaj kot ravnatelj Etnografskega muzeja v Ljubljani z vso vnemo poglobil v preučevanje materialne kulture, in tu je njegov delež velike vrednosti. Kot ravnatelj Etnografskega muzeja je nadvse prizadevno skrbel za njegovo pravilno administrativno, tehnično in strokovno poslovanje.

Mimo tega je izdajal in urejal skupaj z dr. Milkom Matičetovom strokovno muzejsko glasilo *Slovenski etnograf*. S to publikacijo je v 14 letnikih doma in v tujini na dostojni ravni predstavljal razvoj in dognanja slovenske etnološke znanosti.

S svojimi 18 terenskimi raziskovalnimi ekipami je opravil pionirsko delo v raziskovanju raznih območij slovenskega ozemlja.

Prezgodnja smrt je prekržala njegove delovne načrte in izdajo številnih del, ki jih je še snoval o naši ljudski kulturi. Njegovo znanstveno in organizacijsko strokovno delo bo ostalo med osnovami naše stroke na Slovenskem, njegovi delavni osebnosti v časten spomin, nam in zanamcem pa vzgladna pobuda.

BIBLIOGRAFIJA BORISA ORLA

- Slovensko marionetno gledališče (Ob zaključku letošnje sezone), *Jutro* IV, 1923, št. 80, 4—5.
- Človek in lutka (Ob priliki otvoritve slovenskega marionetnega gledališča), *Narodni dnevnik* II, 1925, št. 21, 2.
- Lutke in lutkovno gledališče, *Naš rod* I, 1929/1930, 91—92.
- O slovenskem lutkovnem gledališču, *Naš rod* I, 1929/1930, 153—154.
- Lutke in lutkovne igre, *Ilustracija* II, 1930, 66—67.
- Lutkovno gledališče in Jugoslavija, *Ilustracija* II, 1930, 176—177.
- O skrivnostnih igrah s senčnimi podobami (Senčnice), *Ilustracija* II, 1930, 141—143.

- Stiri risbe Leona Kavčiča, Ilustracija II, 1930, 341—342.
 Pustolovca Don Juan in Casanova na raztezalnici, Ilustracija II, 1930, 378—379.
 Ahasverstvo narodov, slovenski selilec, Božidar Jakac v Ameriki, Ilustracija II, 1930, 284—285.
 Denar, Ilustracija II, 1930, 184—185.
 O blodnjah sanjačev, Ilustracija II, 1930, 105—104.
 Knjiga, Ilustracija II, 1930, 341.
 Lyonska zabavnika pred jaslicami, Ilustracija II, 1930, 398.
 V kraljestvu Zlatoroga, Ilustracija III, 1931, 386—388.
 Eros in pedagog, Dantejeva Beatrice po »Junaku naših sanj«, Ilustracija III, 1931, 350—352.
 Ljubljanski meščani med lovom na prepelico in balada o prepelici, Ilustracija III, 1931, 196—197, 215.
 Metulj v legendi, v naravi in stekleni metuljčnici, Ilustracija III, 1931, 218—220, 223.
 O sneženem možu, ki ne more v mitos, Ilustracija III, 1931, 14—15.
 Pierrot in Kolombina v Halozah, Ilustracija III, 1931, 177—179.
 Usoda maske: iz demonskih svetišč v pustolovsko zaplotje, Ilustracija III, 1931, 38—39.
 Bohinjski čudež, idila poštnega voza, Ilustracija III, 1931, 113—114.
 Micky-miška: Doma je v puščobnosti in osamelosti sneženega moža, Ilustracija III, 1931, 314.
 Polom zvočnega filma, Ilustracija III, 1931, 278.
 Trudni oficir in demonični diletant — Franjo Maselj-Podlimbarski, Dom in svet, 1931, št. 44, 395—396, 399—400.
 O Levstikovem Martinu Krpanu, Dom in svet 1931, št. 44, 450—451.
 Pogledi na mladinsko umetnost, Dom in svet 1932, 220—229.
 Iz sodobnega mladinskega slovstva, Dom in svet 1932, 308—315.
 Jack London, Dolina meseca, Dom in svet 1932, 330—331.
 B. Kallerman, Pot bogov, Dom in svet 1932, 331—332.
 R. Braune, Djevojke sa pisačom mašinom, Dom in svet 1932, 337—338.
 Prve pripombe k slovenskemu filmu, Krog 1933, 153—154.
 Sodobna kulturna vprašanja mladinske — lutkovne umetnosti (O priliki 4. narodnega lutkovnega kongresa »Unime« v Ljubljani v dneh 4 in 5 julija), Slovenec LXV, 1933, št. 148, 4.
 Na robu slovenske legende, Krog 1933, 37—56.
 Pravljica v stiski, Sodobnost 1934, št. 5, 222—226.
 O mitosu (kultih), Lepa Vida — rej. Koncertni spored APZ IV, 1933.
 Med slovenskimi Ziljani, Narodoslovne študije, France Marolt; Tri obredja iz Bele krajine, Slovenec 6. X. 1935.
 Mito o mostu, Slovenske narodoslovne študije II, 1936, 74—92.
 Med božičem in Pjerhto pri Ziljanih, Slovenec, 23. XII. 1936.
 Poročilo o Katarini Zupanič, Sopek poljskih cvetlic iz Gribelji, Slovenec 2. VI. 1937.
 Maksim Gaspari, Slovenska svatba, Slovenec 27. XI. 1937, št. 273.
 Od kruha do malega kruhka, Etnolog X-XI, 1937, 198—219.
 O ljudskih podobah, Umetnost III, 1937, št. 1—2.
 Poročilo o jubilejnem Etnologu, Slovenec 19. XIII. 1939.
 O »Seljački slogi« prirediteljici hrvatskih folklornih festivalov, Slovenec 8. IX. 1939.
 O belokranjskih plesih, igratih in običajih, Slovenec 5. VIII. 1940.
 Sv. Stefan, Slovenski patron konj, Slovenec 24. XII. 1940.

- Stari slovenski običaji o božiču, Družinski tednik, 25. XII. 1940.
 Dva folklorna festivala, Etnolog XIII, 1940, 148—165.
- Ljudski svetniki v znamenju letnih časov, v vremenskih napovedih, verovanjih in običajih, Slovenčev koledar 1942, 101—107.
- Carodejni obred in mit nakolenčiča ter bosmana v slovenskih ženitovanjskih običajih, Etnolog XIV, 1942, 74—95.
- Ženitovanjski običaji na Dravskem polju niže Ptujja, Etnolog XIV, 1942, 96—110.
- Slovenska božja pot in izvori njene ljudske umetnosti, Umetnost 1942/1943, 4—6.
- Naš kmet v okrilju svetega drevesa (Stari ljudski običaji v letnih časih, v stari podobi Valvasorja, J. Šubica in Myrbacha), Slovenčev koledar 1943, 43—52.
- Al pejte, pejte trikrat skuz, zdignite gor visok roke, Vodnikova pratika, XXI-XXII, 1943, 41—48.
- Carodejni obred in mit nakolenčiča, Etnolog XV, 1943, 25—61.
- Slovenski ljudski običaji, Narodopisje Slovencev I, 1944, 263—349.
 Oj Ive, k nam na kres, Vodnikova pratika 1944.
- Slovensko božično novoletno vedeževanje, Naša žena V, 1946, št. 12.
 Naloge Etnografskega muzeja, Tovariš II, 1946, št. 13, 15.
- Slovenski pustni običaji, Tovariš III, 1947, št. 6.
- Slovenska ljudska noša na Koroškem, Naša žena VI, 1947, št. 3.
- Slovenski velikonočni običaji, Tovariš III, 1947, št. 13.
- Sestavki o slovenskih ljudskih običajih, Ljudski koledar 1947.
- Dve, tri o velikonočnih običajih, Naša žena VI, 1947, št. 4.
- Etnografski muzej v Ljubljani v preurejenih prostorih, Tovariš III, 1947, št. 22.
- Vinko Möderndorfer, Verovanja in uvere in običaji Slovencev, V knjiga, Slovenski poročevalec, 25. VI. 1947, št. 147.
- Etnografski muzej v Ljubljani, Slovenski poročevalec VII, 2. VII. 1947, št. 175.
- Ureditev Etnografskega muzeja v Ljubljani, Slovenski poročevalec VII, 1. V. 1947.
- Folklorna festivala v Bitolju in Štipu — potrdilo bratstva in edinstva makedonskega ljudstva, Obzornik 1947, št. 11—12.
- V novo razdobje, Slovenski etnograf (odslej SE) I, 1948, 5—9.
- Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge, SE I, 1948, 107—121.
- Primorska ljudska noša v zbirki Nikole Arsenoviča, Ljudski tednik 1. VII. 1948, št. 123.
- ✓ O zaščiti etnografskih spomenikov, Varstvo spomenikov 1948, št. 1.
- Vilko Novak, Ljudska prehrana v Prekmurju, Slovenski poročevalec, 7. III. 1948, št. 57.
- Slovenska ljudska noša, SE II, 1949, 5—10.
- Novo gradivo o slovenski ljudski noši iz leta 1938, SE II, 1949, 68—70.
- Delo Etnografskega muzeja na Dolenjskem leta 1948, SE II, 1949, 111—114.
- Novak Vilko, Ljudska prehrana v Prekmurju, SE II, 1949, 130—134.
- Möderndorfer Vinko, Verovanja, uvere in običaji Slovencev, SE II, 1949, 134—140.
- Kaj je z drugo knjigo »Narodopisja Slovencev« SE II, 1949, 150.
- Muzeji leto 1948, SE II, 1949, 149—150.
- O starem slovenskem ljudskem plesu, Ljudski tednik 1949, 4. II, št. 151.
- Raziskovanje Etnografskega muzeja v Ljubljani na terenu, Tovariš 1949, št. 38.
- O etnografiji in njenih nalogah v današnjem času, Obzornik 1949, št. 10—11.
- Etnografske delovne akcije v letu 1948, Varstvo spomenikov II, 1949, 1—2.
- Terensko delo Etnografskega muzeja v letu 1949, Varstvo spomenikov II, 1949, št. 3—4.
- K etnografiji Slovenskega primorja, Ljudski tednik 1950, št. 216.
- Ekipa Etnografskega muzeja v šentviški okolici, Slovenski poročevalec, 12. X. 1950, št. 242, 243.

- Etnografski muzej, Priročnik za krajevne ljudske odbore 1950.
Slovenska Istra v luči etnografskih raziskovanj, Slovenski poročevalec, 12. XII. 1950, št. 292.
O pomenu etnografskih raziskovanj, Tovariš 18. XII, 1950, št. 41.
- Domača delavnost in obrt v etnografiji, SE III/IV, 1951, 7—9.
O izdelovanju živinskih zvoncev v okolici Gorij pri Bledu, SE III/IV, 1951, 132—142.
Piparstvo na Gorjušah v Bohinju, SE III/IV, 1951, 75—87.
Albert Sič — njegovo življenje in delo, SE III/IV, 1951, 367—386.
France Marolt, SE III/IV, 1951, 387—389.
Niko Zupanič, Nastižno kumstvo na Belokranjskem, SE III/IV, 432—434.
Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, SE III/IV, 1951 444—445.
Z drugega zasedanja muzejskega sveta LRS, SE III/IV, 1951, 459.
Konferenca muzejskih strokovnjakov-etnografov v Beogradu, SE III/IV, 1951, 460—461.
Razstava ljudske umetnosti narodov Jugoslavije v tujini, SE III/IV, 1951, 461.
Dragoceno priznanje avstrijskega etnografa, SE III/IV, 1951, 461—462.
Sodobna umetno-obrtna tvornost in njen odnos do naše folklore, Tovariš 12. II, 1951, št. 5.
O naših panjskih končnicah, Likovni svet 1951.
Iz dosedanje prakse varstva etnografskih spomenikov, Varstvo spomenikov III, 1951, 47—52.
- Vinko Möderndorfer, Verovanja, uvere in običaji Slovencev, SE V, 1952, 277—282.
Sedemdesetletnica dr. Franceta Kotnika, Slovenski poročevalec, 20. XI. 1952.
- Slovenski ljudski običaji. Narodopisje Slovencev II, 1952, 134—166.
Raziskovanje ljudskega smučanja na Blokah, Ljudska pravica 16. V. 1953, št. 19.
Ob tridesetletnici Etnografskega muzeja v Ljubljani, SE VI/VII, 1953-1954, 7—11.
Problematika varstva etnografskih spomenikov, SE VI/VII, 1953-1954, 11—35.
O etnografskih zbirkah iz Afrike, Amerike in Azije v Etnografskem muzeju v Ljubljani, SE VI/VII, 1953-1954, 139—147.
V. Novak, Der Aufbau der slowenischen Volkskultur, p. o. iz Zeitschrift für Ethnologie, SE VI/VII, 1953—1954.
Bericht über den Allgemeinen volkskundlichen Kongres, SE VI/VII, 1953-1954, 346—347.
Rudolf Heckl, Oberösterreichische Baufibel, Salzburg 1949, SE VI/VII, 1953-1954, 348.
- O slovenski ljudski noši na tržaškem ozemlju, Tovariš 1954, št. 2.
Ljudsko smučanje na Blokah, Ljubljanski dnevnik II, 1954, št. 47.
Ethnographisches Museum in Ljubljana, Mitteilungsblatt der Museen der Österreich, II Jahrgang, Heft 11—12, 1954.
Poljedelsko orodje v slovenski etnografiji, SE VIII, 1955, 7—9.
Ralo na Slovenskem, SE VIII, 1955, 51—69.
Bibliographie Internationale des Arts et traditions populaires 1948—1949, SE VIII, 1955, 281.
Slovenska ljudska noša v zbirki Nikole Arsenoviča, Zbornik etnografskega muzeja u Beogradu 1955.
Etnološki kongres v Arnhemu na Holandskem, Ljubljanski dnevnik, 14. X. 1955.
Skansen na Bledu, v interesu turizma na Gorenjskem, Ljubljanski dnevnik 28. X. 1955.
Etnografski del našega kulturnega patrimonija na Dunaju, Ljubljanski dnevnik 4. XI. 1955.
Beseda o slovenskih starosvetnostih kmetskih, Koledar Slovenske Koroške 1955.
Etnografski mednarodni kongres v Arnhemu na Holandskem, SE IV, 1956.
Masken in Mitteleuropa, Wien 1955, SE X, 1957, 230.

- E. Fehrle, Feste und Volksbräuche in Jahreslauf europäischer Völker, Kassel 1955, SE X, 1957, 132.
- Muzeji na prostem in varstvo etnografskih spomenikov, Naši razgledi VI, 1957, št. 18.
- O Ziljanih, njih noši, običajih in plesih pred 125 leti, Koledar Slovenske Koroške 1958.
- Kmečko pobištvo v slovenski etnografiji SE XII, 1959, 7—9.
- Boj za hlače, SE XIII, 1960, 145—169.
- p. Michelsen, Danish wheel ploughs, Copenhagen 1959, SE XIII, 1960, 252.
- Ralo na Slovenskem, SE XIV, 1961, 15—41.

Zusammenfassung

DAS LEBEN UND WERK VON BORIS OREL

Die Verfasserin gibt in dem Artikel einen Überblick über das Leben und Werk des gewesenen Direktors des Ljubljana Ethnographischen Museums Dr. Boris Orel, der am 5. Februar 1962 starb. Boris Orel wurde in Brnica beim Beljak (Villach) in Kärnten am 2. Februar 1903 als Sohn eines Eisenbahnbeamten geboren. Er besuchte die Volksschule in Nomenj in Bohinj und in Gorica, wo er auch 1914/15 die erste Klasse des Gymnasiums vollendete. 1922 maturierte er in Ljubljana. Im folgenden Schuljahr absolvierte er den Abiturientenkurs der Handelsakademie und war von 1927 bis zu seiner Verhaftung 1944 Beamter der Kreditbank in Ljubljana. In der folgenden Zeit verbrachte er dreizehn Monate im Konzentrationslager Dachau.

Nach seiner Rückkehr nach Ljubljana, im Herbst 1945 wurde er zum Direktor des Ethnographischen Museums ernannt; er verwaltete dieses Amt durch 17 Jahre sehr sorgfältig. 1959 erarb er mit einer Dissertation über die Schier in den Bloke sein Doktordiplom an der Universität Ljubljana.

Die Arbeit seiner letzten Jahre war sehr umfangreich und fruchtbringend. Vor allem war er an der literarischen Kritik interessiert. Er war einer der Begründer des slowenischen Puppentheaters. Später widmete er seine ganze freie Zeit der wissenschaftlichen Forschung. Er war in seinem Wesen ein Volkskundler und interessierte sich vor allem für unsere materielle Kultur, ein Arbeitsfeld, zu dem er als Direktor des Ethnographischen Museums besonders berufen war.

Er schrieb eine Reihe von Abhandlungen, Studien und Aufsätzen über das Gebiet der materiellen, geistigen und auch sozialen Volkskultur. Er war der Gründer der Zeitschrift Slovenski Etnograf, von der er vierzehn Jahrgänge herausgab. Darin veröffentlichte er Artikel über die Arl in Slowenien, über Vieh-Glocken, die Schier in den Bloke, über Motive auf den bemalten Bienenstockbrettern usw. Die wichtigste Arbeit Orels waren vergleichende Studien über die slowenischen Volksbräuche im Lebens- und Jahreslauf und des Arbeitsbrauchtums, welche in den beide Bänden des Sammelwerkes »Narodopisje Slovencev« veröffentlicht wurden.

Boris Orel war der erste, der in Slowenien die Gruppenarbeit einführte. Mit seinen 18 Gruppen leitete er in verschiedenen Teilen Sloweniens Pionierarbeit.

Eifrig und mit Erfolg wirkte er in einer Anzahl von Fachbesprechungen und Arbeitsgemeinschaften mit und nahm aktiv an Beratungen und Kongressen teil.

U. a. leitete er auch das Referat für Ethnographie im Amt für Denkmalschutz und war der erste, der für die Gründung eines slowenischen Freilichtmuseums eintrat.

Sein zu früher Tod hat verhindert, dass er seine begonnen Arbeiten zu Ende führte. Sein wissenschaftliches und organisatorisches Werk wird eine der Grundlagen der slowenischen Volkskunde bleiben.